

isaac

..nyt

nr. 2 – 2015

Om ISAAC Danmark

Formand:
Birgitte Brandt
Børneterapien, Odense
Tlf.: 23 30 42 15

e-mail: birb@odense.dk
CVR nr. 29948445

Sekretær:
Margit Grønkjær
margit99@gmail.com

Kasserer:
Gert Krabsen
HandiKram
Grenen 15
9260 Gistrup
kasserer@isaac.dk

Indmeldelse på www.isaac.dk eller via formanden eller kassereren.

Kontingent pr. år (dækker medlemskab af både det internationale ISAAC og ISAAC Danmark):

AAC bruger	kr..... 275,-
Enkelt medlem	kr..... 470,-
Studerende/pensionister	kr..... 325,-
Dobbelt medlemskab (Institutioner/skoler)	kr..... 900,-
Trippel medlemskab (Institutioner/skoler)	kr.....1.350,-
Støttemedlem	kr.....2.500,-

ISAAC officielle tidsskrift: "Alternative and Augmentative Communication – ACC",
abonnement pr. årgang kr..... 550,-

ISAAC-NYT

Medlemsblad for foreningen ISAAC Danmark
(*International Society for Augmentative and Alternative Communication*)

Redaktør: Dorte Sylvest Aggerlin
e-mail: blad@isaac.dk

Bladet udkommer 2- 3 gange om året.

ISSN nr. 1397-0747
Oplag: ca. 200 stk.
Tryk: Palle Madsen
Layout: Gert Krabsen

Foreningens postadresse:

ISAAC Danmark
c/o Birgitte Brandt
Børneterapien Odense, Team A
Platanvej 15
5230 Odense M

Foreningens webside: www.isaac.dk
Foreningens mailadresse: isaac@isaac.dk

Alle henvendelser på redaktionelle spørgsmål stiles skriftligt til redaktionen.

Redaktionen påtager sig intet ansvar for manuskripter, fotografier og tegninger, der indsendes uopfordret.

Forsiden:
..pause i bestyrelsens weekendmøde.

Indhold

Om ISAAC Danmark	2
Redaktørens hjørne	4
Birgitte bemærker	5
Ups.	6
ISAAC Norge - konference 2015.....	8
Kommunikationskarnevalen 2015.....	14
Awareness Month	23
www.isaac.dk	23
PINE-D – et EU-projekt.....	24
ISAAC International.....	25
ISAAC Internationale filmfestival 2016.....	26

Redaktørens hjørne

v/ Dorte S. Aggerlin

Sommeren er gået på hæld.

Nogen syntes, det var en dejlig sommer, andre ønskede sig langt væk fra Danmarks vekslende vejr til varmere himmelstrøg. I ISAAC har vi haft en travl sommer med besøg på både Kommunikationskarnevalen i Sverige og ISAAC konferencen i Norge. Vi har været igennem et folketingsvalg, som satte alt i stå mht. vores fortsatte arbejde med at få rettet den oversættelsesfejl i handicapkonventionen, som vi mener kan give anledning til misforståelser omkring ASK området i Danmark.

Brugersamlingen på Egmonthøjskolen nærmer sig hurtigt, og programmet til næste års ISAAC konference er næsten på plads. Der prøves som noget nyt i 2016 at give forhandlere mulighed for at komme med små produktoplæg. Så må vi se, hvad der kommer ud af det.

Den store samlede IKT messe med såvel faglige som produktbaserede oplæg kan forhåbentlig genopstå i en eller anden form. Måske kan ISAAC hjælpe det på vej, men foreløbig ser vi, hvad 2016 giver af erfaringer.

Med ønsket om et dejligt lunt, solrigt og farvestrålende efterår.

Hilsen

Redaktøren

Næste numre..

Næste nummer af ISAAC nyt udkommer i begyndelsen af december.

Det indeholder blandt andet indkaldelse til generalforsamlingen 2016, men også praktiske oplysninger for de, der vil tilmelde sig til den internationale konference i Toronto - tilmelding sker online og kræver personlige login-oplysninger, som formidles via kassereren.

Bidrag til ISAAC nyt sendes til redaktøren, der altid gerne tager imod input. (gerne som en Word-fil).

Sidste frist for materiale til næste nummer er

25. november

Første nummer i 2016 udkommer som altid i forbindelse med konferencen i Vingsted. Sidste frist for materiale til dette er *1. februar 2016..*

Birgitte bemærker

v/Birgitte Brandt

Siden sidst har vi haft Folketingsvalg, og der er skiftet ud på ministerposterne. ISAAC valgte i den forbindelse at sende en lille hilsen til de ministre, der kan tænkes på den ene eller anden måde at støde på opgaver inden for området kommunikation og handicap. For at ønske tillykke med hvervet og samtidig gøre opmærksom på ISAAC, mennesker med komplekse kommunikationsbehov og det store behov der er for en tværgående og koordineret indsats på området.

Velkomsthilsnen gik til Social- og indenrigsministeren, Ministeren for børn, undervisning og ligestilling, Sundheds- og ældreministeren og Uddannelses- og forskningsministeren. Vi har fået tak fra alle 4 ministre og en mere grundig og positiv tilbagemelding fra Social- og indenrigsministeren, der ser frem til et fremtidigt samarbejde og i øvrigt lover os yderligere tilbagemelding fra Socialministeriets Handicapkontor vedr. FN konventionen (oversættelsesfejlen).

Der er gang i forskellige aktiviteter i Socialstyrelsen, hvor kommunikationsområdet er en central del. ISAAC har takket ja til at deltage i en referencegruppe for forløbsbeskrivelsen for voksne med kompleks erhvervet hjerneskade samt i en følgegruppe til projekt om kortlægning af målgruppe, metoder og indsatser for borgere med multiple funktionsnedsættelser uden talesprog.

Det er snart oktober måned - den måned, som i ISAAC verdenen defineres som *Awareness Month*, hvor vi gerne vil gøre opmærksom på AAC og yde en særlig indsats for at øge viden om mennesker med komplekse kommunikationsbehov og de alternative og supplerende indsatser, der er nødvendige for at give de bedste muligheder for at få indflydelse på eget liv og som samfundsborger.

ISAAC arbejder på de større linjer med at få indflydelse på tiltag omkring AAC/ASK området, men der er også brug for en fælles indsats, hvor vi hver især bruger de kontakter og de netværk, der kan være relevante i hver vores hjørner af landet. Jeg tænker ikke i store forkromede projekter, men i mindre, afgrænsede initiativer, der kan være med til at åbne øjne og give forståelse for området, som kan gøre en forskel på sigt.

På ISAAC's hjemmeside ligger forskellige idéer til initiativer omkring Awareness Month, men jeg vil godt opfordre alle danske ISAAC medlemmer til at overveje, hvilke aktiviteter der kunne være relevante lige dér hvor I befinder jer. Det kan være aktiviteter internt i jeres fagmiljø, men det kunne også være mere udadvendt i jeres lokalmiljøer. Er der fx almene folkeskoler/daginstitutioner, hvor I kunne få et samarbejde op at stå, hvor det at I og jeres elever kunne holde oplæg om kommunikation og AAC/ASK ville være en givtig del af læringen? Eller kunne der være mulighed for at et kommunikationscenter i samarbejde med det kommunale handicapråd lavede et arrangement om mulighederne indenfor AAC/ASK? Eller..

ISAAC's 2. brugersamling løber af stabelen d. 2.-4. oktober i Hou. Denne gang både med fagligt og socialt indhold, og som en del af EU projektet *PINE-D* om involvering i de demokratiske processer for mennesker med komplekse handicap.

Husk den internationale ISAAC konference i Toronto, Canada d. 6.-13. august 2016. Der er åbent for Call for Papers i øjeblikket - deadline d. 16. oktober, så hvis I har lyst til en spændende udfordring og oplevelse, er det måske en idé at sende et abstract afsted.

Se mere på: www.isaac-online.org/english/conference-2016/call-for-papers-2016/

- - - 0 - - -

Ups..

v/Frank Dalhoff

Har alle aac brugere mon en indre dialog'?

Som et spirituelt menneske har jeg tit læst bøger om forskellige metoder til renselse af sjælen, disse har som reglen handlet om, hvordan man bedst tømmer sit hoved for tanker, man kan fokuserer på sin vejrtrækning, eller se på et stearinlys. Nu ved jeg udmærket godt der er mange af jer der tænker, det må da være nemt for ham. Tro mig eller ej det er faktisk svært for mig at stoppe tankemylderet. Det er nemlig sådan, at jeg har en dialog kørende i hovedet, ikke bare sådan, nå det skal jeg huske, men jeg kan have en direkte diskussion med mig selv.

Det jeg lurer på er, om alle uden et verbalt sprog har det sådan, måske går alle rundt og lomme-filosoferer, jeg lader det være et spørgsmål. Men jeg tror nu snarere, at det forekommer hos personer uden et verbalt sprog, fordi vi har svært ved at få udtrykt os, på trods af alle de kommunikationsmidler vi har til vores rådighed, skal vi en proces igennem for at sige det vi har tænkt på.

Min tanke er derfor, at os uden talesprog måske 'diskuterer' tingene med os selv inden vi kaster os over vores kommunikationsmiddel for at udtrykke vores mening. Selvfølgelig er det ikke altid sådan, men jeg tror det forholder sig sådan; når jeg skriver disse linjer er jeg tankemæssigt længere fremme end det jeg har skrevet. Selvfølgelig af rent fysiske grunde, men også rent formulermæssigt.

Hvordan skriver jeg nu det bedst? og nå ja, dét skal jeg også have med, - man kan vel sammenligne det med, at personer som har et talesprog småsludrer med sig selv. Der er blot den forskel, at de både kan tænke og tale med sig selv og derfor let kan spørge, hør lige hvordan synes du dette her lyder, mens jeg enten skal 'hyle' på min hjælper som først skal finde ud af hvad jeg vil, for derefter at læse og kommentere det jeg har skrevet.

Det er derfor nemmere for mig og mine ligestillede, at vente til vi har tænkt og/eller skrevet færdigt inden vi involvere andre i vores tanker. Så jeg synes at personer som os, der er AAC/ASK brugere, nok skal spørges hvad vi vil, eller hvad vi tænker på, for nu og da behøver vi hjælp - navnlig hvis vi er gule eller gasblå i hovedet, for så er der noget der presser sig på.

Omvendt skal vi engang imellem give os tid til at tænke tanker, tid til at formulere hvordan vi lettest og bedst får sagt det vi har på hjerte.

Nåh ja, jeg for min part forsøger af og til og tømme hovedet for tanker, men det kan høres på mit *SNORK PY SNORK PY..*

- - - 0 - - -

ISAAC Norge - konference 2015.

v/Emmy Kjellmann /Margit Grønkjær

Indtryk fra ISAAC Norges konference på Sundvollen 13-15 april 2015

Dette var Emmys 5. konference i Norge og Margits første - stedet er et dejligt mødested for deltagerne - med en meget betagende natur lige uden for døren - og ellers langt til nærmeste by. Her er højt til loftet og god mulighed for fordybelse, inspiration og faglig sparring.

Formanden for ISAAC Norge - Torunn Borgersen - bød velkommen til ca. 220 deltagere - heraf også gæster fra Finland, Sverige og Danmark.

Hun tog udgangspunkt i rettigheder til ASK - siden 2012 har det været indføjet, at i opplæringsloven at eleverne skal oplæres i brug af alternativ kommunikation, dersom de har behov for dette.

ISAAC arbejder stadig for at intentionerne i opplæringsloven følges i praksis og ser

gerne at der lovgivningsmæssigt følges op på børnehavområdet.

Thor Sandmel, medlem af ISAAC bestyrelsen og bl.a. doktor i filosofi og antropologi, tog over - bl.a. med en bid af en James Bond film - License to kill. Thor oversatte dette til ASK-verdenen, med: "Right - or License to learn". Han foreslog 2 commandments: *to love* and *to learn* - eller rettere: to learn, love and laugh - det var en festlig og anderledes indledning på en konference. Thors indlæg var på engelsk af hensyn til de internationale gæster, Janice Murray og Juliet Goldbart, begge fra Reseach Centre Heath and Social Change i Manchester.

Både Janice Murray og Juliet Goldbart har lagt deres slides op på ISAAC Norges hjemmeside. De er meget detaljerede og indeholder links og referencer for specielt interesserede.

Dagens hovedtaler var *Janice Murray*. Hun startede med at invitere os på Leeds University 13.-15. september, hvor Communication Matters afholder konference. Communication Matters svarer til et ISAAC chapter i UK.

Hun holdt 2 oplæg: Et om sprogudvikling, literacy (læse/skrive udvikling) og ASK. Det andet om executive funktioner (hjernemæssige) og ASK.

Literacy

Selv om ordet literacy henviser til processen at komme til at læse og skrive skal begrebet forstås som omfattende alle grupper af ASK brugere.

Janice talte om udfordringen i at finde et kommunikationssystem, som er rigtigt for brugeren i dag, i morgen og i overmorgen. Hun adresserede vanskelighederne i at planlægge langsigtet, når man tager de mange miljøskift i betragtning.

Hun talte om det, at tilegne sig symbolsprog, typisk og atypisk sprogudvikling og om strategier til at lære at læse og skrive.

Hun sagde at nøglen til alle læse- skrive færdigheder ligger i læsning - at kunne forstå det talte ord, og afkode det skrevne ord.

Når vi planlægger skal vi tænke på: *Hvem, Hvor, Hvad og Hvordan*

Hvem er personen - hun delte målgruppen ind i 3 hovedgrupper:

Expressive - udtryksmiddelgruppen - de, der forstår meget, men har svært ved at udtrykke det (f.eks. CP)

Supportive - støttesproggruppen - som har brug for støtte noget af tiden - eller på vej mod det talte sprog

Alternative - sprog alternativ gruppen - de som har begrænset sprogforståelse.

Når det er vigtigt at spørge sig selv om, hvilke grupper, en bruger falder ind under skyldes det, at kommunikationshjælpe midlet skal sigte mod "i morgen" også. Derfor er det selvfølgelig også vigtigt hele tiden at holde øje med, om en bruger skifter fra en gruppe til en anden.

Hvor: Hvordan skaber vi et miljø til støtte for sprogindlæring - såvel i planlagte som ikke planlagte muligheder - i grupper og individuelt. Det bliver vigtigt med multimodalitet, der giver mulighed for at kommunikere i uplanlagte aktiviteter.

Hvad skal kommunikeres - vi skal tage hensyn til hvordan en typisk sprogudvikling ser ud, og hvordan vi kan støtte den - vi ved faktisk ikke hvordan en atypisk sprogudvikling forløber - her mangler forskning.

Hvordan vil vi repræsentere det vi har besluttet skal kunne kommunikeres, hvordan vil vi så repræsentere det?

Højtlesning eller "shared reading" blev understreget som en meget vigtig aktivitet for at udvikle sprogforståelse.

Hun viste strategier til, hvordan man kan give mulighed for at kommentere under læsningen, og vi fik øvelser i, at tilrettelægge en højtlesningsaktivitet med bogen de 3 bukkebruse.

Det er vigtigt at planlægge ASK brugerens deltagelse i "shared reading" så vedkommende kan deltage aktivt. Her skal det være muligt at kommentere selve processen: vend siden, læs det igen osv. Samtidig skal der på forhånd udvælges ord som er vigtige i historien: ord med "power", kerneord, og ord som peger fremad mod læseindlæring, dvs lydrette ord og meget gængse ord, som skal læres som ordbilleder. Disse kan indtænkes i ASK hjælpemidlet.

Executive Functioning and AAC

I sit andet oplæg kom Janice ind på, hvilke kognitive funktioner, der har indflydelse på implementeringen af ASK. Især funktioner som opmærksomhed - specielt delt opmærksomhed og hukommelse har stor indflydelse. Hertil kommer evner til planlægning og problemløsning.

At kunne holde styr på, hvad det er man gerne vil sige, og samtidig planlægge hvordan man tilnærmelsesvis kan sige det, med det ordforråd man har og endelig, hvordan man skal betjene sit udstyr for at nå dertil.

Udfordringerne heri blev koblet til *Janice Lights* 4 kompetencer: Lingvistisk, sociale, operationelle og strategiske kompetencer.

Men i bunden af tårnet med kompetencer er hukommelse og opmærksomhed og hvis de vakler, risikerer tårnet at vælte. Vi kræver ofte meget af ASK brugere når det gælder at skifte perspektiv mellem samtalepartner og ASK hjælpemiddel, det stiller krav til opmærksomhed. Når det gælder hukommelse skal vi tænke på, at børn op til 4 år mest tænker og husker i helheder, dvs. at f.eks. vil minspeak krævefor meget selektiv opmærksomhed.

Studier af børn op til 4 år viser, at navneord er nemmere at huske end verber, måske fordi, det er dem vi mest stimulerer? Det er også sværere at finde symboler for verber.

Opsummerende anbefalede hun til praksis: Følg strategier og udviklingsmønstre i den typiske sprogudvikling, når det gælder ASK brugere. Husk at ordforrådet ikke kun skal være verber. Det er vigtigt at stilladsere sprogudvikling og at skabe et læringsmiljø og rammer for dette.

Her understrege hun vigtigheden af dynamiske systemer, som giver mulighed for problemløsning og lyst til at bruges, frem for statiske gentagelser.

Sidst på eftermiddagen var der forhandler-oplæg, hvor de fik mulighed for at præsentere deres produkter.

Abilia præsenterede, at man nu kan købe færdige trykte PODD-bøger i 3 størrelser, og man kan selv redigere dem, så de bliver mere personlige. I Danmark forhandles Abilias produkter af Aabentoft; skabelonerne der er brugt er de 'officielle' fra HandiKram.

Tobii er nu fusioneret med Dynavox, og de præsenterede en række nye produkter i den anledning.

Dynavox har rettighederne til Mayer Johnson produkterne, herunder PCS symbolerne.

De præsenterede Tobii Dynavox Compass, som er en app, der kan bruges både på iPads og Windows tablets, herunder Tobii egne maskiner.

Generalforsamling

Torunn Borgesen går af som formand og erstattes af Hanne Pauline Jensen. Der var ca. 35 meget aktive deltagere i generalforsamlingen.

En dages konferencen om voksne AAC brugere sidste år havde 35 deltagere.

ISAAC Norge har fået fremstillet 4 film professionelt "*Vil du vite hva jeg har at si?*" De er ved forskellige støtte midler blevet produceret for 750.000. De kan downloades fra ISAAC Norges hjemmeside.

ISAAC har økonomisk prioriteret deltagelse af forældre og brugere i konferencen.

Fremover arbejdes der på støtte af en master uddannelse. Allerede nu er det muligt at tage master-moduler i Buskerud og Vestfold.

Der blev vedtaget en paragraf om, at kun medlemmer som har betalt kontingent kan indtage tillids-hverv.

Der blev vedtaget et 50.000 kr. honorar til formanden og et 10.000 honorar til bestyrelsen.

Der kom mange gode og ambitiøse indspil fra forsamlingen til handleplan.

- - - o - - -

Konferencens anden dag blev indledt af en præsentation af konferencens hovedsponsor Tobii Dynavox.

Herefter præsenterede Anne Kristine Larsen fra Uddannelsesdirektoratet, hvordan ændringerne fra 2012 bliver fulgt op, og om hvordan man kan få tilskud til at udvikle undervisningsmidler, der støtter udviklingen af ASK.

Herefter holdt *Signhild Skogdal* en spændende præsentation "Læring gennem samhandling", der som titlen siger tog sit udgangspunkt i, at vi er sociale væsner vi udvikler os via samspillet og vi lærer i samspil med andre. Hermed gjorde hun op med mange specialpædagogiske tiltag, som i praksis kunne resultere i, at elever med særlige behov blev isoleret fra resten af klassen og fra kammerater.

I Norge er der kun meget få specialskoler tilbage, og ASK elever af alle grupper er ude i normalklasser. Signilds forskningsprojekt har vist, at der er for ringe samarbejde mellem speciallærere og normallærere i klasserne; at ASK brugeren bliver pakket ind og ikke kommer i kontakt med de jævnaldrende.

Læring er en social aktivitet og alle har ret til at lære i et inkluderende miljø. Mennesker med funktionsnedsættelser skal have lige muligheder for personlig vækst, deltagelse og udvikling som alle andre. Specialpædagogikken kan bidrage til at løse disse udfordringer eller skabe forskelle og hermed svække demokratiet.

Signild gjorde rede for forskellige perspektiver på handicap: den *medicinske* model, den *sociale* model, og det hun kaldte den "*nordiske model*" som er en skole for alle.

Hun gjorde også rede for de forskellige syn på læring: behavioristiske, kognitive og sociale.

Herefter fulgte den første parallelsession. Emmy valgte at høre Hanne Almås, Jenny Hysing og Randi Wist fortælle om de forskellige forudsætninger man må tage vare på i forhold til valg af ASK-løsninger - de kom ind på hhv. de kognitive, de visuelle og de fysiske forudsætninger, som er nødvendige at tage højde for.

Margit valgte at høre Juliet Goldbart tale om

Evidence based practice in relation to children with communication impairment

Juliet Goldbart argumenterede for, at vi skal bruge evidensbaserede metoder, fordi vi skal bruge det mest effektive, ineffektive metoder er uetiske i forhold til brugeren og vi bliver alle steder også i højere grad stillet til ansvar fra myndighederne for at dokumentere vores praksis. Der er desuden behov for et fælles sprog i netværket omkring AAC brugeren.

Hun påpegede det problematiske i, at forskning tit er finansieret af store firmaer, som har en speciel kommerciel interesse. Samtidig kan det være svært at få publiceret forskning, som ligger uden for det nuværende paradigme, eller som viser negativ evidens.

Hun påpegede, at vores felt er en lille niche, hvor det er svært at få finansieret forskning – fordi noget ikke er udforsket, betyder det jo ikke at det ikke "virker".

Vi er selv eksperter og bør stole på vores egne vurderinger, men vi bør også have en vis ydmyghed over for forskningsresultater.

De fleste af os er ekletiske og vi snupper lidt hist og her og drives ikke af en bestemt forskningsprotokol. Vi er desuden påvirkede af børnenes forældrepræferencer når det gælder AAC.

Der er mange barrierer, når det gælder evidensbaseret viden: har vi tid og forudsætninger for at sætte os ind i den? Det er en lille gruppe, som det er vanskeligt at lave store studier om, hvert individ er så forskelligt i gruppen af børn med svære vanskeligheder.

Hendes slides indeholder henvisninger til databaser, som hun trods alt mener, kan anvendes. Den britiske ISAAC "Communication Matters" hjemmeside har en gratis database.

Herudover har hun adskillige andre henvisninger, som I kan se, hvis I downloader slides fra dette oplæg.

Visuelle scener

Efter frokost hørte vi *Stephen von Tetzchner* give en kritisk analyse af fænomenet "visuelle scener" i kommunikationshjælpemidler.

Han tog udgangspunkt i det arbejde Janice Light og andre har gjort på området, hvor de anvender visuelle scener i tidlig sprogindsats. Det gør de ud fra en forestilling om, at børn tænker i helheder, og konkrete, ikke i felter og symboler. Tetzchner mener ud fra sprogudviklingsteorier, at vi risikerer at give børnene en omvej til sprogudvikling med denne tilgang. Konkrete billeder er for betydningsbærende til at kunne være fundament for sprogudvikling.

Der ligger på nettet en udmærket introduktion af Janice Light om visuelle scener, hvis det har jeres interesse med tidlig intervention.

Figure 1. Contrasting types of AAC displays

Traditional grid display

Visual scene display

Dagen sluttede med 2 omgange af mini-seminarer med udstillere samt posterudstilling.

Hele dagen var der udstilling ved i alt 9 forhandlere. Man havde valgt at servere frokost i udstillingslokalet (et stort kælderlokale), så det skulle være muligt at spise frokost og snakke med udstillere samtidig.

Inden festmiddagen om aftenen var der filmfremvisning af 3 små film som ISAAC Norge har fået lavet. De henvender sig til hhv. børn, voksne og ældre som får behov for ASK

Under festmiddagen var der taler - specielt til de afdgående medlemmer af bestyrelsen. Især Torunn Borgesen fik mange fine ord med på vejen og tak for den store indsats, hun har gjort for ISAAC de sidste 6 år. Hun afløses på posten af Hanne Pauline Jensen fra Tromsø.

- - - 0 - - -

Tredie og sidste dag blev indledt med en fælles præsentation af Juliet Goldbart fra Manchester.

Hun fortalte om kommunikation før kommunikation, og tidlig intervention.

Preintentional/intentional communication. Early intervention

Vi skal vælge en inkluderende definition af kommunikation: alle kommunikerer. Udvikling af intentionalitet er det vigtigste, man lærer i livet- ellers opnås tillært hjælpeløshed. I stedet forsøger man at gøre noget ved sig selv og stimulere sig selv for at opretholde arousal. Det kan udvikle sig til mere voldsom selvstimulering, som kan være vanskelig at stoppe. Således bliver kommunikationsproblemer ofte forbundet med psykiske problemer, og det er noget, der stresser familierne.

Reduktionen i handlemuligheder for det handicappede barn betyder samtidig kognitiv funktionsnedsættelse, fordi den kognitive udvikling bremses.

Mennesker med funktionsnedsættelse kan være foran på det sociale felt i forhold til det kognitive.

Hun anbefaler cause and effect (kontakter, computere, m.v.) som vejen til udvikling af intentionalt. Der er forskningsresultater på dette område, som dokumenterer effekt, men i UK er der desværre for lidt praksis på dette område.

Desuden anbefales kommunikationspas, så tidlig intentionalt opfanges og besvares.

I UK er der udviklet et program baseret på den tidlige kommunikation mellem baby og voksne, det hedder *Intensive Interaction* og kan studeres på YouTube. En fagperson blandt os var meldt på kursus i dette.

Juliet anbefaler at give barnet oplevelser af intensitet, som de kan reagere på med *like* og *dislike*, men også at inddrage i narrative sammenhænge, lige som vi læser og opbygger småhistorier for det lille barn før vi ved, om det har opbygget indlevelsesevnen. Der findes i Juliets slides mange henvisninger til forskningsresultater og referencer for interesserede.

Herefter var der 2 runder af Paper-præsentationer - af en halv times varighed.

Emmy hørte Eirin Brænde og Anne-Kathrine Halvorson fortælle om bestræbelserne på, at få deres metodebog "Fra Vilje til Uttryk" tilgængelig på nettet.

Margit hørte et oplæg om praktisk brug af ASK i skolehverdagen på Haukåsen skole.

Konferencen blev afsluttet med en brugerpræsentation, som handlede om erfaringer fra en børnesamling omkring ASK og øjenstyring. Mange som kom langvejs fra, gik dog glip af dette, herunder vi to.

Hele konferencen var præget af en god og hyggelig stemning. Netværksdannelsen blev i høj grad understøttet - f.eks. ved at opfordre forældre til at spise frokost sammen m.v.

- - - o - - -

Kommunikationskarnevalen 2015

v/Stella Thomsen & Vibe Lund Jensen

KOMMUNIKATIONSKARNEVALEN GÖTEBORG 2015

Hovedtema: AKK och flerspråkighet

Igen i år sendte ISAAC Danmark repræsentanter til "Den Västsvenska kommunikationskarnevalen", som foregik 1.-2. juni 2015 i Göteborg. Årets hovedtema var "**AKK och flerspråkighet**". Flersprogethed er mere aktuell end nogensinde. AKK er det svenske udtryk for ASK – alternativ og supplerende kommunikation. Sverige tager hermed fat på et vigtigt tema: Hvordan støtter man bedst mennesker med kommunikative udfordringer, der har som ekstra dimension, at de også er flersprogede? Konferencen gav mange forskellige input fra forskning, projekter og praksis, hvor myter om flersprogethed blev aflivet, viden sat i stedet.

Kommunikationskarnevalen er en stor årlig AKK-konference, hvis grundtanke er at være forum og mødeplads for alle, som virker og arbejder indenfor området. Vi var to ISAAC-repræsentanter afsted. Her er et udsnit af vores indtryk fra konferencen.

Videoptagelse af hovedforelæsninger mm.

Som noget nyt har Kommunikationskarnevalen lagt links ud til optagelser fra konferencen. Her kan man se de livlige musikalske indslag, samt de fulde videoptagelser af hovedtalernes forelæsninger. Hovedtalerne Juan Borneman (Sydafrika) og Eva-Kristina Salameh (Sverige), begge forskere, holdt hver især to omfattende og spændende forelæsninger samt en workshop. Det er en vældig god mulighed at kunne sidde hjemme og høre/genhøre guldkornene i fred og ro. Nedenfor er en kort præsentation af forelæsningerne. Vi kan derudover varmt anbefale at afsætte god tid, alliere sig med en kande kaffe, og høre + se forelæsernes egen fremlæggelse af vigtig kompleks viden og velbegrundede synspunkter.

Her er links optagelser af forelæsninger og musikalske indslag:

<http://anhoriga.se/nkaplay/flerfunktionsnedsattning/filmade-forelasningar/kommunikationskarnevalen-2015/>

Her er links til **hele Karnevalsprogrammet** samt de **handouts** fra forelæsninger, der er lagt ud:

<http://www.dart-gbg.org/karnevalstart/karneval15>

Konferencens musikalske indslag

"Edo Bumba" med band

Konferencen blev skudt festligt i gang med Edo Bumba og hans orkester, der fik alle op fra stolerækkerne. De lavede "Musikalisk Karnevalsinvigning" og gav den gas med glade melodier, rytmer, og flerstemmigt kor i humoristisk dialog med publikum. Vi klappede, sang og dansede morgen-gymnastik til alles morskab.

Efter dette var alle fyldte med energi til dagens mange oplæg. Sang og musik, og i det hele taget brug af krop og bevægelse, er en fantastisk starter, der giver noget at kommunikere og være sammen om. Godt at tage med hjem i egen praksis.

"Teckentrallarna från Kungälv"

Der var også besøg af Tegnsprogskoret fra spealskolen i Kungälv, som kunne præsentere noget, der var særligt. De optrådte med sang og tegn til populære sange spillet over musikanlægget, så alle kunne nynne med. De brugte hænder, krop og stemme samtidig og fik inddraget moderne musik. De udstrålede livsglæde og fik vist en lille smagsprøve på det ASK-miljø, der er på deres skole. De nød tydeligvis at optræde og det var dejligt, at unge mennesker, som selv er ASK-brugere, var med at gøre sig gældende på en konference som denne. Bedre repræsentanter for værdien af ASK findes ikke.

Se Edo Bumba og Teckentrallarnas optræden her:

<http://anoriga.se/nkaplay/flerfunktionsnedsattning/filmade-forelasningar/kommunikationskarnevalen-2015/>

Et udvalg af de mange forelæsninger

Eva-Kristina Salameh (EKS), Sverige:

"Klarar man att använda mer än ett språk, när man har en funktionsnedsättning?"

En levedygtig myte siger, at tosprogede børn begynder at tale senere, og at deres sproglige udvikling sker langsommere sammenlignet med etsprogede børn.

Hvis barnet også har et handicap, hvori en sprogforstyrrelse indgår, forventes barnet at blive hjulpet af, at man fjerner et sprog.

Eva-Kristina Salameh, med. dr., talepædagog, lektor v. Lunds Universitet. Har siden 70'erne arbejdet med flersprogede børn i logopædmodtagelsen på Skåne Universitetshospitalet, Malmö. Hun forsker primært i vurdering og intervention omkring flersprogede børn med sprogforstyrrelser.

Eva-Kristina Salameh og Luz Solano var på den danske ISAAC-konference i 2012 med en forelæsning om "ASK i et flersproget perspektiv".

EKS refererede til forskning, der viser, at dette ikke er tilfældet. Flersprogethed er aldrig årsagen til en sprogforstyrrelse. Den sproglige udvikling begynder ikke senere, går ej heller langsommere, når man er flersproget. Men flere faktorer har betydning for en flersproglig udvikling. Sociale faktorer (fx er der mange med sproglige vanskeligheder som møder meget få jævnaldrende kompetente andetsprogtalere). Sproglige faktorer (de færdes i et komplekst sprogligt miljø) og pædagogiske faktorer (undervisning/virksomhed sker ud fra normer for etsprogede børn).

Man må aldrig tage et af sprogene væk. Konsekvensen vil være at sproget udvikles meget langsomt på blot ét sprog, man får mindre sproglig stimulans og kommer i mange kontekster til at stå udenfor.

Flersprogetheden skal ses som en ressource, der forstærker barnets eksekutive funktioner, bl.a. opmærksomhed (at skulle skelne mellem sprog), kontrolfunktioner (at skulle holde det ene sprog tilbage mens det andet tales), fleksibilitet (at forholde sig til, at samme begreber kan have forskellige fonologisk form).

For at barnet skal kunne få passende sproglig støtte, er der behov for en vurdering, hvor barnets samlede sproglige kompetencer vurderes (såvel modersmålet som andetsproget), og der skelnes mellem vanskeligheder pga. manglende eksponering for sprog og eller pga. egentlig sprogforstyrrelse. Der bør sættes fokus på barnets eksponering for sprog, impressivt som ekspressivt, på modersmålet og andetsproget. Den flersprogede kan klare at udvikle to sprog, men er sårbar overfor mangelfuld eksponering. At man blander sprogene ses som en svaghed – det er det ikke, det er en styrke.

Der er mange kulturelle faldgrupper ved intervention, fordi vi tænker ud fra egen kulturel baggrund og egne normer, og derfor kan mislykkes i interventionen, fx:

- Gennem fokus på forældrene, forudsætter vi, at det altid er dem som tager sig mest af barnet. Men det er ofte søskende som er meget involveret.
- Gennem fokus på samtale mellem forældrene og barnet forudsætter vi, at det mest almindelige samtalemønster i barnets familie er samtale mellem to personer.
- Gennem forsøget på at få barnet til at tale mere, forudsættes at forældrene påskønner, at barnet taler meget og meget gerne må indlede samtale med voksne. Pragmatiske problemer kan mistolkes som større kognitivt handicap end det er. Man kan fx være opdraget til at man ikke taler før en voksen har startet samtalen.

- Gennem bestræbelsen på at forældrene skal kommunikere på barnets niveau forudsættes, at familien også mener at voksne skal tilpasse sin tale til små børn.

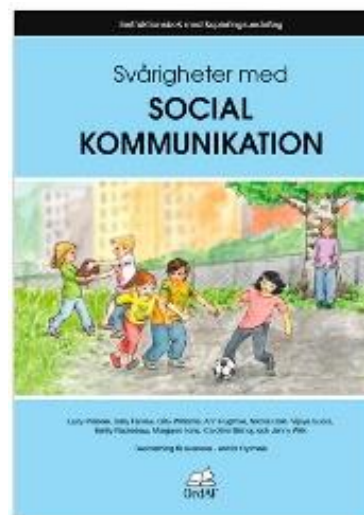
Intervention skal ske med forståelse for familiens kulturelle baggrund.

EKS anbefaler god bog med praksisforslag: "Svårigheter med social kommunikation"

<http://www.ordaf.net/bok/10-Svenska-som-andraspråk/67-Svårigheter-med-social-kommunikation>

Se hele Eva-Kristina Salamehs forelæsning her:

<http://anoriga.se/nkaplay/flerfunktionsnedsattning/filmade-forelasningar/kommunikationskarnevalen-2015/>

Juan Bornman (JB), Sydafrika:

"Multi-lingual issues and considerations in AAC assessment and intervention".

JB's oplæg handlede om, at AAC vurderinger og intervention til lingvistisk og kulturelt forskelligartede befolkningsgrupper er og altid vil være en udfordrende opgave. I oplægget satte hun fokus på vigtigheden af at blive opmærksom på potentielle kulturelle fordomme, at forstå den enkelte families prioriteringer og behov i en given kultur og kontekst, og at lave vurderinger, der indbefatter kyndig lingvistisk oversættelse, kulturel tilpasning og ekspertpanelgennemgang. Hun fortalte om vellykkede interventionsforanstaltninger, der var fokuseret på at fremhæve voksen-barn interaktioner, familieformidlet intervention, med stor vægt på velovervejede udvælgelse af interventionsaktiviteter og involvering af søskende.

Juan Bornman, logopæd, audiolog.

Professor v. University of Pretoria, Sydafrika, her ansvarlig for "Centre for Augmentative and Alternative Communication". Har de sidste 20 år viet sit professionelle virke til mennesker, der ikke kan tale – "en af de mest sårbare grupper inden for handicapområdet"

Forelæsningen indeholdt følgende hovedpunkter:

- Hvor kommer sproget fra og hvorfor udvikler det sig hele tiden?
- Hvor kommer flersprogethed fra (multilingualism)?
- Definition af flersprogethed.
- Tilgangen til flersprogethed.
- Interventionsovervejelser, 4 strategityper i 3 kontekster (skole, hospitaler, retssystemer).

Hvor kommer sproget fra? For at forstå kompleksiteten i at opbygge ASK til mennesker der er flersprogede, er det vigtigt at se på hvordan menneskers sprog er opstået. Sprog udviklede sig (evolved) til at opfylde behovene hos mennesker, bosiddende i et bestemt område. Sprog matcher kulturen, udvikler sig og ændres, nye ord tilføjes løbende. Således kan et hverdagsprog udvikles med en befolkningsgruppe og dens livsomstændigheder, hvor særlige begreber udvikles, som kan være svære at oversætte til andre sprog. Det er en udfordring, man skal være opmærksom på, når man laver ASK-løsninger til mennesker der er flersprogede.

Flersprogethed er mere almindeligt end mange umiddelbart tror. JB redegjorde for flere forskellige definitioner, men fremhævede "an inclusive definition": *En person, der er flersproget, er i stand til at forstå eller producere to eller flere sprog i mundtlig, symboliseret eller skreven form, uanset det færdighedsniveau, den brug, eller den alder, hvor sprogene blev lært.* Der er 11 officielle sprog i Sydafrika. De befolkningsgrupper, der taler disse sprog el. en afart af dem, adskiller sig ikke bare sprogligt, men også etnisk, og med forskellige værdier, tro, livssyn og ressourcer. De har forskellige syn på opdragelse, og på hvilke aktiviteter børn skal involveres i (leg, omsorgsopgaver). Mange af disse befolkningsgrupper lever i ydermere i fattigdom og taler et ikke-dominerende "hjemme-sprog", der ikke støttes nok op om i samfund og skole. Disse forhold gør det endnu mere sårbart at ydermere have en kommunikativ funktionsnedsættelse.

JB fremlagde mange AAC-strategier og praksisseksempler for interventionsarbejdet omkring brug af ASK (Alternativ og Supplerende Kommunikation). Herunder også strategier, der var lige så egnede for etsprogede. Omkring det flersprogede perspektiv var Juan Bornman i sine evidensbaserede betragtninger meget enig med Eva-Kristina Salamehs: Flersprogethed skal ses som en ressource. Styrk og giv kommunikationserfaringer på begge sprog, tænk dem begge ind i ASK-materialerne til brugeren, husk brugerens kulturelle baggrund. Sammenfattende konkluderede JB omkring interventionsarbejdet med den flersprogede ASK-bruger:

- At man ved intervention skal udvikle forståelse for den socio-kulturelle og historiske kontekst, som vedrører sprog og flersprogethed
- At man må forstå både de muligheder og de udfordringer, som børn, deres pårørende og tjenesteudbydere står i, i flersprogede kontekster
- At man skal forblive reflekterende og kritisk over egen praksis
- At man skal kombinere sin "lokale" viden med forskningsbaseret viden fra andre kontekster, i sit arbejde med at udvikle og afprøve passende vurderings- og interventionstiltag.

Det kan kun anbefales at se hele Juan Bornmans forelæsning med mange flere detaljer, forklaringer, eksempler, forskningsreferencer og konklusioner.

Se hele forelæsningen her:

<http://anoriga.se/nkaplay/flerfunktionsnedsattning/filmade-forelasningar/kommunikationskarnevalen-2015/>

Juan Bornman (JB), Sydafrika:

"The Role of AAC in Ensuring Equal Access to Justice for Persons with Severe Communication Disabilities".

Mennesker med ingen eller begrænset funktionel tale har øget sårbarhed som ofre for kriminalitet, da de opfattes som sprogløse og usynlige medlemmer af samfundet. JB kom ind på omfanget af problemet, og på profiler af typiske gerningsmænd. Hun diskuterede den problematiske underreportering i Sydafrika af forbrydelser over for denne gruppe, samt den ringe mulighed de har for at blive hørt og troet på, når de udtrykker sig. JB talte om nødvendigheden af en systemisk tværfaglig tilgang til risikoreduktion for denne population, med specifikke strategier for hver af de forskellige rollespillere.

JB fremlagde temaet gennem en case, hvor en pige med svære kommunikative og fysiske funktionsnedsættelser var blevet udsat for seksuelt misbrug og vold i hjemmet, ligeså var hendes søskende. Pigen havde som udgangspunkt ingen adgang til alternativ eller supplerende kommunikation. Hun havde på lige fod med sine søskende krav på retsmæssig behandling af sin sag, men havde svært ved at komme til orde i retten. Der blev derfor lavet et stort arbejde for, at hun fik

oplæring i og adgang til et symbolbaseret ordforråd inden hendes retssag gik i gang. Ordforrådet til pigen blev udvalgt af en person, der kendte til anklagerne, så pigen med egne udtryk ville kunne omtale misbruget, men uden at der var for få ord, så ordforrådet ville blive ledende.

Pigens oplæring i at bruge ordforrådet foregik med stort fokus på, at pigen ikke på nogen måde måtte påvirkes inden retssagen. Derfor måtte den lærer, der trænede med pigen, ikke kende til anklagerne og baggrunden for ordforrådet. Læreren skabte mange lejligheder til at træne ordforrådet i alle mulige kontekster i pigens hverdag (på et opholdssted hun var flyttet ind på), så pigen blev bekendt med forskellige begreber. Fx lærte hun ord/symboler for steder som køkken, stue, soveværelse, etc. (hvor misbruget muligvis kunne være foregået), pigen lærte betydningen af "I don't know", "I know", hun lærte at give udtryk for følelser (vred, glad, tilgive, etc), sociale roller, mm.

Se hele Juan Bornmans forelæsning her:

<http://anoriga.se/nkaplay/flerfunktionsnedsattning/filmade-forelasningar/kommunikationskarnevalen-2015/>

Efter Juan Bornmans forelæsning kan man ikke lade være at spørge: Gøres der nok i Danmark for, at mennesker med svære kommunikative udfordringer, der er blevet udsat for overgreb, kan komme til orde i hverdagslivet og i en retssag?

Juan Bornman (JB), Sydafrika:

"Designing Culturally and Linguistically Appropriate Symbols for the Swedish Context".

- en workshop om at tilpasse grafiske symboler lingvistisk og ikonisk til en bestemt kultur.

Et hvilket som helst sprog har 3 dimensioner; *indhold, form* og *brug*.

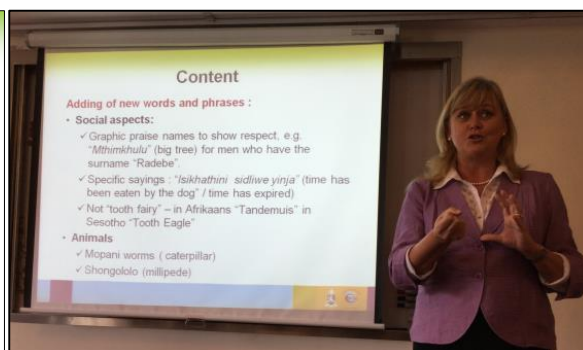
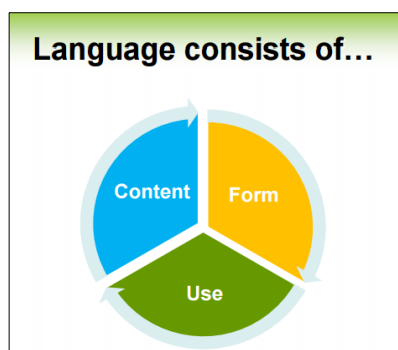
Når man tilpasser et leksikon (ordforråd) af grafiske symboler, bør opmærksomheden

rettes mod indhold (tilføje nye ord og fraser) og form (ændring af eksisterende symboler så de passer til de begreber brugeren kender). F.eks. er der i Sydafrika mange familier, hvor det ældste barn er familiens forsørger (pga hiv/aids). Der er også mange mødre, som bærer deres små børn på ryggen, ikke i barnevogne. Dette bør smitte af på symboler for f.eks. "familie", "mor", "på arbejde" mv, som må være ikoniske i forhold til kulturen hvor disse forhold er karakteristiske.

I denne workshop skulle vi have fokus på udvikling i indhold og form for det svenske sprog baseret på følgende kategorier: Mennesker, kendte personer, transport, dyr, verber, mad, hjem og sociale ord og fraser.

F.eks. kan det være en udfordring at forstå et symbol, når man kun ser en arm eller et ben (uden at se resten af kroppen giver det ikke mening, hvis man ikke er abstrakt tænkende).

F.eks. illustreres det svenske ord "fika" (kaffepause) med en kop på en underkop og nogle bølgede streger står lodret på koppens åbning.

I løbet af en halv time skulle vi i grupper komme op med svenske nationale ord, fraser og symboler som er vanskelige at illustrere og forstå, når man kommer som fremmed til et nyt land, her Sverige.

Det er noget, vi alle kender til, når vi fx gerne vil illustrere det danske begreb "smørrebrød", eller hvis vi leder efter en almindelig bus og kun kan finde en amerikansk skolebus.

*Marianne Levén, Hege Nordback, Sverige:
"Fyrprat" och pekprat, smartteknik och pappersteknik,
läsårsplaner och veckoplaner".*

Marianne Levén og Hege Nordback er lærere for elever med funktionsnedsættelser inden for autismspektret på Kvibergsnäs-skolan i Göteborg. De fortalte om deres erfaringer med undervisning på en skole med helt særlige vilkår, fordi næsten alle, fra børn til voksne, har forskellige kulturelle baggrunde. Der er 15 elever spredt over alle alderstrin inden for børneskolen og hele 22 forskellige nationaliteter på skolen, da lærere også er spredt over mange nationaliteter. Skolen vægter højt at alle nationaliteter skulle føle sig velkomne og set. Alle nationaliteters flag var repræsenteret på skolen og med skriftlig *velkommen* på alle sprog.

De havde bl.a. succes med at lave en 3-årig læseplan for hele skolen, tænkt helt ned i ugeplaner, som blev tilrettelagt fælles i personalegruppen. Alle arbejdede med de samme emner samtidig, men på forskellige måder og med varierende materialer. Emnerne var valgt, så de dækkede skolens faglige forpligtelser til at undervise efter bekendtgørelsens fag. Der blev lagt stor energi i at udvikle kommunikationsmaterialer med ordforråd på flere sprog til de forskellige emner, og indsatsen med at udvikle materialer blev effektiv, når alle arbejdede med det samme emne.

De fælles emner gav også en god platform for fællessamlinger på tværs af klasser, hvor elever kunne vise fortælle om, hvad de havde lært og var optaget af.

Som det fremgår af forelæsningsens overskrift, arbejdede skolen med kommunikationsmuligheder på alsidig vis: emnetavler, pegetavler, symbolbaserede ordbøger til flere sprog, tablets som kommunikationshjælpemiddel mv. Skolen havde positive erfaringer med at vælge den samme kommunikationsapp til alle elever. (Widgit Go, som er langt mere udviklet på svensk end på dansk). Gevinsten var, at langt de fleste personaler var kompetente til at opbygge og understøtte brugen af tablets til kommunikation. Og selv om kommunikationsappen var den samme, blev indholdet opbygget/tilpasset individuelt til den enkelte elev.

På skolen gjorde de sig umage for at arbejde flersproget og finde metoder som kunne samle og udvikle elevers, familiers og pædagogers kommunikation på en lystfyldt måde.

Der blev holdt nogle vellykkede fælles forældrearrangementer på skolen, hvor hele personalet lagde fælles kræfter i at imødekomme de mange kulturer.

Marianne Leven og Hege Nordback har været primus motor i at udvikle skolens struktur og udvikle de første kommunikationsmaterialer, såvel "pap-tech" som "high-tech", og de har oplevet et godt forældresamarbejde på trods af sprogbarrierer. Men der er altid plads til videreudvikling, som de

siger, og de har et utal af ideer, de gerne vil udvikle videre og sætte i søen. Så det er sikkert ikke sidste gang vi har hørt noget til dem.

Fra udstillingen

På udstillingen mødte vi flere spændende input, bl.a:

Kulturhuset Eldorado

www.goteborg.se/eldorado Eldorado er et aktivitets-, kundskabs- og kulturcenter for mennesker med svære intellektuelle handicap og deres familier og medarbejdere. Man kan besøge husets oplevelsesrum, være sammen i cafeen, og deltage i kultur- og fritidsaktiviteter. Som pårørende eller personale kan man deltage i Eldorados uddannelser, få vejledning eller komme på studiebesøg.

Sådan et kulturhus kunne vi også bruge mange steder i Danmark!

Takk för språket

Gå ind på den svenske informationstjeneste *Takk för språket!*: www.takkforspraket.se

Her finder man informationer og eksempler på, hvordan ASK (alternativ og supplerende kommunikation) kan anvendes sammen med modersmålet. Materialet giver bl.a. viden om:

- Hvorfor det er vigtigt at fremme udviklingen af modersmål hos børn med behov for støtte i deres kommunikative udvikling
- Hvordan alternativ kommunikation kan tilpasses til mennesker med flersprogede baggrunde, der har behov for kommunikationsstøtte

Det materiale, der er samlet på hjemmesiden er et resultat af arbejdet med ASK og flersprogethed, som blev lavet i projektet "Takk för språket" i årene 2010-2014 i Göteborg.

Sjov med alvor bag

Eric Löwenthal:

"FADERN – I Faderns, sonens & Försäkringskassans namn"

Udfra sine erfaringer som far til en svært retarderet søn, laver Eric Löwenthal en stand-up forestilling. Et egentlig ømtåleligt emne, har han forvandlet til et morsomt show, som er både ophidsende, livsbekræftende og fordomsfrit - skriver de svenske medier.

Eric fortæller om, hvor fantastisk det var at blive far - til en søn som skulle blive professionel bokser - men som er anderledes.

Eric beskriver med sarkasme, satire, og en hel del galgenhumor familiens kamp med det offentlige og hvordan det er at være familie, hvor der hele tiden stilles spørgsmålstegn ved deres drengs og familiens støttebehov, trods det at det er velkendt, at han er svært handicappet og altid har været det.

Familien har mange hjælpere døgnet rundt, og da Alexander bliver 18 år, er der sket en pludselig positiv udvikling, siger kommunen, om dét, som sagen måske dybest set handler om for kommunen - at spare penge...

Se også det interessante interview, hvor Eric svarer på spørgsmål: "Hans 23-årige søn er som et barn - 10 år efter - af Malou, TV4 www.youtube.com/watch?v=gjyU2D-SUb8

Kommunikationskarneval med 5 arrangører

Kommunikationskarnevalen har 5 arrangører. Det er bemærkelsesværdigt, at 5 forskellige enheder kan forene fælles kræfter og samarbejde omkring konferencen, det giver god mulighed for både bredde, dybde og mange deltagende udstillere.

Arrangørerne er:

- **DART**, kommunikations- og dataressursecenter for personer med funktionsnedsættelse. Arbetar med alternativ och kompletterande kommunikation (AKK=ASK=AAC), kommunikativa rättigheter och tillgänglighet för barn, ungdomar och vuxna. Bl.a. utredning, utbildning samt forskning kring kommunikation, kommunikationsstöd och datorbaserade hjälpmedel. www.dart-gbg.org www.facebook.com/dart.kommunikations.och.dataresurscenter
- **ISAAC Sverige**, international brugerforening, udbreder viden om AKK og alles rettighed til kommunikation. www.isaac-sverige.se
- **Dalheimers Hus**, kundskabs- og aktivitetscenter for mennesker med funktionsnedsættelser af forskellig art. www.goteborg.se/dalheimershushus www.facebook.com/dalheimershushus
- **Eldorado**, aktivitets-, kundskabs- og kulturcenter for mennesker med svær intellektuel funktionsnedsættelse. www.goteborg.se/eldorado www.facebook.com/Eldorado.aktivitet.kunskap.kultur
- **Specialpedagogiska skolmyndigheten**. Arbetar för att barn, unga och vuxna oavsett funktionsförmåga ska få förutsättningar att nå målen för sin utbildning. www.spsm.se www.facebook.co/SPSMsverige

I Danmark har vi flere konferencer inden for specialområdet, ASK, teknologi. Det kan være svært for mange fagfolk omkring ASK-brugere at få lov til at tage til konference flere gange om året, og det kan være for dyrt for udstillerne at deltage i dem alle. Det kunne måske være interessant at skæve til Sverige og herhjemme drøfte om deres model kunne inspirere vores måde at skabe fora og mødepladser på.

Afsluttende...

Kommunikationskarnevalen var en konference, der også tog fat på diskussioner om specifikt svenske forhold vedr. ydelser og støttemuligheder. Det kan være inspirerende for os fra Danmark at se, hvordan man tænker og tilrettelægger ydelser og støtte i nabolandet. Karnevalen kan anbefales, man får mange interessante relevante input. Svenskerne er gode til at spotte aktuelle temaer, igangsætte projekter og forskning og præsentere eksempler fra praksis. Vi kan altid lære af hinanden. Behovet for kommunikation er det samme uanset hvor man bor - og i alle lande findes mennesker med flersprogethed som et vilkår.

- - - 0 - - -

Awareness Month

v/Dorte Aggerlin

Følg med på ISAACS Facebook side, hvor der løbende vil blive bragt ideer og tips til aktiviteter i forbindelse med Awareness Month

På ISAAC International's Facebook side vil I også finde masser af nyt om Awareness Month.

Links til FB-sider er skrækkeligt lange, men find dem på www.isaac.dk under 'Links'.

- - - o - - -

www.isaac.dk

Husk at checke www.isaac.dk i ny og næ..

Et website bliver ikke bedre end det materiale, der lægges på, og vi kan ikke selv opdage alt, så har I materialer, artikler, links og andre bidrag, så kontakt Vibe.

- og husk også

ISAAC Danmark er på Facebook.

Få kontakt med ISAAC Danmark ved at oprette en profil på Facebook i dag.

[Opret profil](#) [Log på](#)

PINE-D – et EU-projekt.

v/Dorte Aggerlin

PINE-D

Co-funded by the
Europe for Citizens Programme
of the European Union

Så er det lige op over med vores EU arrangement.

Der er planlagt følgende program for lørdag den 3. Oktober 2015:

- 07.30 - 09.00 Morgenmad i Egmonthøjskolens spisesal
- 09.30 - 10.00 Indskrivning - registrering af deltagere til temadagen
- 10.00 - Velkomst + Nyt fra ISAAC ved Birgitte Brandt/Dorte Aggerlin
- 10.30 - 12.30 Oplæg ved Kaare Skov - kendt fra TV-2: Hvad er EU og hvilken betydning har det for os? Hvilken indflydelse har vi på beslutningerne i EU?
Opfølgende oplæg til debat i grupper: Diskussion af egne vilkår som et menneske med handicap – sammenstillet med vilkår for mennesker i andre EU-lande - Hvordan kan brugerne få indflydelse på den demokratiske proces?
- 12.30 - 14.00 Frokost i Messen
- 14.00 - 15.30 Gruppe-diskussioner omkring EU
- 16.00 - 16.30 Opsamling på EU-dagen - få sammenfattet nogle punkter der kan bringes tilbage til konference i Østrig 2016 og dermed komme med i den videre EU handicap politik
- 16.30 - 17.00 Afrunding af den faglige del af brugersamling
- 18.30 Festmiddag i Messen

- - - 0 - - -

Call for papers

For de, der har tanker om at byde ind med et indlæg på den internationale Isaac konference i august 2016 i Toronto vil vi gerne minde om, at det er ved at være tiden at indsende sit materiale – fristen for 'Call for Papers' er sat til *16. oktober 2015*.

Læs mere på <https://www.isaac-online.org/english/conference-2016/call-for-papers-2016>

Filmfestival

I forbindelse med konferencen i Toronto har Isaac International som noget nyt arrangeret en filmfestival, der finde sted i forbindelse med Velkomst-receptionen 6. august.

Ønsker man at indsende bidrag til filmfestivalen, skal det ske inden *30. oktober 2015*.

Læs mere nedenfor eller på www.isaac-online.org/english/conference-2016/isaac-film-festival/

- - - 0 - - -

ISAAC Internationale filmfestival 2016.

v/Dorte Aggerlin

Sammen med ISAAC konferencen i Toronto sommeren 2016 lancerer ISAAC international en filmfestival, så har du lyst til at lave en film om ASK, så er muligheden her.

Starring People Who Use AAC from Around the World

ISAAC Film Festival is looking for story ideas that showcase our vision, *Changing Lives*, featuring the remarkable people who use AAC and their communication partners around the world. The top ideas that tell an inspiring story and showcase this year's themes will be invited to create and submit their films. These films will be shown at the ISAAC Film Festival, which will take place during the Welcome Reception on August 6, 2016, at the 2016 ISAAC Conference in Toronto, Ontario, Canada.

Changing Lives Themes

- **Leadership** – An innovative story about promoting AAC
- **Educational** – A social/cultural story about AAC throughout the world
- **Inspirational** – A biographical story about a person who uses AAC

Step 1: Submit your Film Idea

- People who use AAC (PWU AAC), Family Members and Professionals are invited to submit film ideas. Attendance at ISAAC Conference 2016 is not a requirement for submitting an idea or having an idea selected.
- Submit the **Film Idea Submission Form** (see link below) outlining your film idea in 250 words or less.
- Submit a script along with this story idea using the **Sample Script** (see link below) as a guide.
- Submissions must be in **English**.
- Deadline for Idea Submissions is **Friday, October 30th, 2015, no later than 18:00 Eastern (Toronto) time**.
ISAAC recommends using the website www.timeanddate.com to ensure accurate time zone conversion for your local area,
- Email your completed **Film Idea Submission Form** with **Script** (as attachments) to: ISAACFilmFestival@gmail.com

Step 2: Wait for your Response

- All submissions will receive a response by **Tuesday, December 1st, 2015**

Step 3: Create and Submit your Film

- All films must be 3 minutes or less in length.
- Films must be in MP4 format.
- Releases must be obtained and submitted from any person(s) appearing in the film.
- Corporate logos must not be visible on clothing or at filming locations.
- Permission from the copyright holder must be obtained and submitted for all copyrighted material, including licensed music. If original music is used, this must be stated in the notes accompanying the film.
- If the film is done in another language, it must have English subtitles.
- Film submission deadline is **April 17th, 2016**. All films submitted as part of the ISAAC Conference 2016 Film Festival become the sole property of ISAAC.

isaac
International Society for
Augmentative and Alternative Communication

HOLD THE DATE

ISAAC is excited to announce that the 17th Biennial Conference of the International Society for Augmentative and Alternative Communication, **ISAAC 2016**, will be held at The Westin Harbour Castle hotel in **Toronto, Canada on August 6-13, 2016**.

JOIN US at The Westin Harbour Castle hotel, for keynotes, exhibits, workshops, social events, seminars, and the Research Symposium – everything you have come to expect from an ISAAC conference, and more.

Mark your calendars today, and save the date for ISAAC 2016!

For more information, visit us at www.isaac-online.org

ISAAC 2016 TORONTO
Bringing Us Together

isaac
Danmark

Konferenceprogram 2016

Alternativ og supplerende kommunikation

Vingsted - Vingsted Skovvej 2, Bredsten

Foreløbigt program

Se længere beskrivelser og præsentation af oplægsholdere på www.isaac.dk meget snart

Tilmelding åbner medio oktober

Samtidig også:

**”Brugermøde for brugere af alternativ og
supplerende kommunikation”**